

רשות ההגבלים העסקיים

טופס אחיד של הצעת מחיר / הזמנת עבודה

החלטה בענין פטור מאישור הסדר כובל

I. הקדמה

ביום 23.7.95 הגיעה לרשות ההגבלים העסקיים בקשה מטעם התאחדות הצלמים המקצועיים בישראל (להלן: "ההתאחדות") שביסודה קבלת אישור הממונה על ההגבלים העסקיים לשימוש חברי ההתאחדות בטופס הצעת מחיר/הזמנת עבודה אחיד. לטענת ההתאחדות, קיימת חשיבות רבה לטופס זה בכל התקשרות בין צלם למשתמש בצילומיו, ובפרט על רקע המצב החוקי והעובדתי הקיים כיום בענף הצילום. תקוות ההתאחדות היתה שהממונה ימצא את הטופס הוגן דיו לשימוש על ידי כל צלם שירצה להגן על זכויותיו כיוצר, מבלי שימצא עצמו עובר על הוראות חוק ההגבלים העסקיים, התשמ"ח - 1988 (להלן: "חוק ההגבלים").

סוגיית ההסדר המבוקש נבדקה על ידי בעזרת כלכלן רשות ההגבלים העסקיים. במהלך הבדיקה נערכה פגישה עם אנשי ההתאחדות, במהלכה הוצגה הבקשה ביתר פירוט ונשלח מידע נוסף, לרבות בנוגע למצב החוקי הקיים באנגליה. אנשי ההתאחדות הודיעו שינסו להשיג נתונים נוספים, בכל הנוגע למתרחש בענף הצילום במדינות מערביות נוספות ולנתנם בידינו. עד ליום כתיבת החלטה זו מידע שכזה לא הגיע לשולחני.

בסיום הבדיקה, הגענו למסקנה, כי ההמלצה לשימוש בטופס הנדון מגבילה באופן לא משמעותי את התחרות בענף הצילום, ובפרט בין הצלמים המקצועיים לבין עצמם. זאת כפוף לתנאי העיקרי שהטופס לא יכיל מחירים, אחוזים או תנאי תשלום כלשהם. בהתאם, מצאתי כי אפשר ליתן פטור מאישור הסדר כובל, כאמור בסעיף 14 לחוק ההגבלים, לשימוש בטופס האמור.

תחילה אציג את ענף הצילום בישראל, הוראות החוק הרלוונטיות בחוק זכויות יוצרים, המצב החוקי באנגליה, תיאור הטופס הנדון, ולבסוף אביא את תמצית נימוקיי למתן הפטור על התנאים שבו.

II. ענף הצילום

II.1 כללי

הגדרתו המקצועית של "צלם" מעורפלת במידה מסויימת. לכאורה, כל שנדרש על מנת לענות על צרכי התפקיד הינו אך מצלמה שתהיה בחזקת ה"צלם" וידיעה מינימלית בדבר אופן הפעלתה.

אוכלוסיית הצלמים ניתנת לחלוקה גסה לשלוש קבוצות עיקריות: הקבוצה הראשונה, המונה מאות צלמים, כוללת את צלמי האירועים (חתונות, בר מצווה, ברית מילה וכיוב') שעיקר תפקידם להנציח את האירוע ואת המשתתפים בו. הקבוצה השנייה מכילה את צלמי העתונות והטלוויזיה, שלרוב יגיעו למקום אירוע, ביוזמתם או ביוזמת הגוף המעסיק, על מנת לתעד אותו ואת הנסיבות בו התרחש. עיקר מטרתם להמחיש פעילות חדשותית לקהל הקוראים או הצופים על ידי הבאת האירוע לביתם. הקבוצה השלישית, בה מתמקדת בקשה זו, מכונה קבוצת הצלמים המקצועיים, שעיקר התמחותם בתחומי תעשייה, פרסום ואופנה. קבוצה זו מונה כ- 200 בעלי מקצוע, ובליבה גרעין מצומצם יותר של כ- 40 צלמים. צלמים אלו הינם בעלי סטודיו לצילום ובעלי מוניטין בתחום. עקב כך, משרדי הפרסום הנדרשים לעבודת צילום מקצועית בעלת נפח פעילות לא זניח יפנו לאחד מהם. פעילותם של הצלמים המקצועיים נעשית לעיתים בעקיפין, מול משרדי פרסום המועסקים על ידי הגורם העסקי - הלקוח, ולעיתים ישירות מול הגורם העסקי.

פועל יוצא מהגדרת העוסקים בענף הצילום הינו שהענף מאופיין בחסמי כניסה ויציאה נמוכים יחסית, דבר שמשפיע על אורחות הענף ומביא בין כנפיו גורמים עסקיים מגוונים הן מצד הביקוש (לקוחות הענף) והן מצד ההיצע. סקלת ההיצע רחבה עד מאד, וניתן למקם בקוטב אחד שלה בחור צעיר, חסר אמצעים, בעל מצלמה פשוטה ובקוטב השני צוות צילום מקצועי בעל סטודיו, אמצעי צילום משוכללים ומוניטין רב. בנוסף, נמצאנו למדים, כי לא אחת מובאים צלמים מקצועיים זרים על מנת לבצע צילום עבור גורמים מקומיים. אחת הסיבות לכך הינה שעלות הציוד וחומרי הגלם, דוגמת תמונות הפולארויד ורכיבי מצלמות, זולים יותר בארצות מעבר לים.

2.11 לקוחות

קהל לקוחות ענף הצילום מגוון ורחב. ניתן למצוא ביניהם אנשים פרטיים המעוניינים בהתקשרות חד פעמית לאירוע יחיד ומסויים, מוסדות המעוניינים בהתקשרות ארוכת טווח, גורמים המעוניינים בצילום או מקבץ צילומים יחיד, ומשרדי פרסום רבים בעלי כוח מיקוח רב יחסית, המהווים את עיקר פרנסתה של קבוצת הצלמים המקצועיים.

3.11 ההתאחדות

בהתאחדות רשומים כיום כ- 300 חברים, שמתוכם אך כ- 1/3 הינם צלמים מקצועיים.

מטרות ההתאחדות הינן: לאגד במסגרת איגוד מקצועי - ממלכתי את כל העוסקים בצילום לפרנסתם, להבטיח רמה מקצועית גבוהה בשרותי הצילום המקצועי המוצעים לציבור (באמצעות השתלמויות וימי עיון) ובתוכניות ההכשרה של מוסדות השכלה העוסקים בהכשרת והסמכת צלמים מקצועיים, להבטיח הכרה ממלכתית במקצוע הצילום, להבטיח שכר הוגן לעוסקים בצילום ולפעול לעדכון חוק זכויות יוצרים.

ההתאחדות פועלת לגיבוש תקנון למתן הסמכות מקצועיות לחברים, אשר יהווה בסיס לתוכנית שיתוף פעולה בין ההתאחדות לבין המוסדות המכשירים אנשי מקצוע בצילום בארץ, ומפתח למתן חסות ההתאחדות למוסדות אלו.

חברות בהתאחדות פתוחה למי שהינו צלם מקצועי (עצמאי או שכיר שעיקר פרנסתו נובעת מעיסוק בצילום או משרותי מעבדת צילום). חברים אלו מקבלים תמורת תשלום דמי חבר תעודת צלם מקצועי ומגזין צילום. בנוסף, זכאים להיות חברים גם חייל בשרות חובה העוסק במסגרת שרותו הצבאי בצילום או בשרותי מעבדת צילום, סטודנט במוסד השכלה על-תיכוני במגמת לימוד צילום מקצועי המוכרת על ידי ההתאחדות וחובב צילום שיש לו עניין בתוכניות ובפעילות המקצועית במסגרת ההתאחדות.

בקשה להתקבל להתאחדות נעשית על גבי טופס בקשה רשמי של ההתאחדות. המבקשים להתקבל להתאחדות במעמד צלם מקצועי ידרשו להמציא אישורים המעידים על מעמדם. צלם מקצועי שכיר ימציא אישור ממעבידו בו מפורטים הגדרת תחום עיסוקו והוותק המקצועי שלו. צלם מקצועי עצמאי ימציא אישור על היותו עוסק מורשה רשום כעצמאי, שותפות או חברה בע"מ, אישור על ניהול ספרים כחוק ותצהיר המפרט את תחום התמחותו, הוותק שלו במקצוע והאמצעים הקיימים בבעלותו לצורך ביצוע עבודותיו.

ההתאחדות אינה מפקחת על אופן עבודת חברה, לא מבחינת גישתם הבסיסית לעבודה ולא מבחינת שכר העבודה שהם דורשים מהלקוח. ההתאחדות רואה מתפקידה אך לחנך ולהשפיע על התנהגות איתית של חברה, על כללי התנהגות נאותים כלפי לקוחות ומתן שרות הוגן ושיפור הרמה המקצועית, הן בהעשרת הידע המקצועי של צלמים והן בשכלול האמצעים הטכניים של כל צלם.

4.11 התשתית המשפטית - חוק זכויות יוצרים

אחת הבעיות הבסיסיות של הצלמים, לדברי ההתאחדות, הינה חוסר יכולתם המעשית להיות בעלי זכות יוצרים על עבודתם. חוסר יכולת זה נובע מחוק זכויות יוצרים, 1911. סעיף 5 (1) (א) לחוק זה קובע כי:

"(1) בהתחשב עם הוראות חוק זה, יהא מחברה של יצירה הבעל הראשון של זכות היוצרים בה:

בתנאי -

(א) שאם היה זה פיתוח, צילום או תמונה והקלישאה או העתקה מקורית אחרת הוזמנו על ידי אדם אחר והוכנו תמורת דבר ערך בהתאם לאותה הזמנה, הרי אם אין הסכם הקובע את ההיפך, יהא האיש שהזמין את הקלישאה או את ההעתקה המקורית האחרת הבעל הראשון של זכות היוצרים; ..."

אי מתן זכות היוצרים לצלם על יצירתו, שוללת ממנו את ההגנות והיתרונות המוענקים לאומנים אחרים, דוגמת ציירים, סופרים, מוסיקאים, מלחינים וכיו"ב. ניתן לייחס את תחילתו של חוסר שיוויון זה כבר למאה הקודמת. בתקופה ההיא הוקם לובי חזק ביותר של ציירי הדיוקנאות, אשר הרגישו מאויימים מאומנות הצילום ומהשפעותיה על כיסם ומקצועם. לובי זה

הינו אחת הסיבות, אם לא העיקרית שבהן, לכך שזכות היוצרים בצילום הוענקה למבקש העבודה ולא ליוצר - לצלם.

לאחרונה, אנו עדים לשינוי מצב חוקי זה באנגליה, אותה המדינה ממנה שאבנו את חוק זכויות היוצרים. בשנת 1988 נחקק Copyright, Designs and Patents Act. חוק זה הביא לכך שהבעלות על תצלום נופלת בחיקו של האדם אשר יצר אותה - הצלם. זכות היוצרים עדיין יכולה להיות מועברת לגורם אחר, אך רק בהסכמת הצלם. בפרט, נקבע בפרק 5 לחוק, שכותרתו הינה "Dealing With Rights in Copyright Work", כי :

"90. (1) Copyright is transmissible by assignment, by testamentary disposition or by operation of law, as personal or moveable property....

(3) An assignment of copyright is not effective unless it is in writing signed by or on behalf of the assignor."

III. טופס הזמנת מחיר / הזמנת עבודה

הטופס המקורי מכיל את השדות הבאים :

1. פרטי המזמין/הלקוח.
 2. תאור ההזמנה, לרבות תאור הצילום ועבור מי הוא מיועד.
 3. דמי שימוש - הצלם ימלא את המחיר הבסיסי לצילום בודד ואת מספר הצילומים שהוא יצלם.
 4. דמי שימוש נוספים בהתאם למטרות השימוש -

א. שימוש בשלטי חוצות -	תוספת + 50%
ב. שימוש בפוסטר מדיה -	תוספת + 50%
ג. שימוש על אריזה -	תוספת + 100%
ד. שימוש בטלוויזיה / קולנוע -	תוספת + 80%
ה. שימוש מערכתי ממוסחר -	תוספת + 50%
ו. שימוש בנקודות מכירה -	תוספת + 30%
ז. שימוש ביומן / לוח שנה -	תוספת + 50%
ח. זכות שימוש אחרת -	תוספת + % : ניתן להוסיף זכויות שימוש נוספות, דוגמת שימוש במודעות בעיתונות כללית.
 5. עלויות הפקה - הצלם ימלא מחיר השכרת סטודיו, השכרת רכב והוצאות אחרות (דוגמת הוצאות דלק והוצאות חומרי צילום).
- בסיום הטופס תופיע הערכת המחיר הכוללת לביצוע הצילומים ומתן הזכויות.

בנוסף לכך, מופיעות בסוף הטופס הערות: כל הסכומים בטופס זה לא כוללים מע"מ, צמודים לדולר ויעודכנו ביום כתיבת החשבונית הסופית; אלא אם כן סוכם אחרת, עלויות ההפקה משוערות בלבד ויסוכמו במדויק ביום כתיבת החשבונית; כל זכויות השימוש הניתנות בהזמנה זו למעט זכויות שימוש על אריזה מוגבלות לתקופה של שנה אחת בלבד; שימוש בצילומים לסקיצות או כתבה מערכתית טהורה ייחוייב במחיר הבסיסי בלבד; תנאי תשלום - שוטף + 30 יום מתאריך החשבונית.

עיון בטופס העלה חשש לפגיעה בתחרות בין הצלמים המקצועיים בעקבות קביעת מחירים, אחוזים ותנאי תשלום, שיהיו סרגל אחיד לפיו יקבעו לכאורה הצלמים את התנאים המסחריים עם לקוחותיהם. לפיכך, הודענו להתאחדות כי אם ברצונם לקבל את אישורי אסור שהטופס יכיל נתונים אלו. בתשובתה למכתבנו הודיעה ההתאחדות כי בכוונתה להסיר את נושא תנאי התשלום או האחוזים, ולהוציא מהדורה סופית ומעודכנת של הטופס שבה אין כלל פרוט לא של תנאי התשלום ולא של אחוזים (להלן: "הטופס המתוקן").

IV. ההצדקה למתן הפטור

1. הפגיעה האפשרית העלולה להיגרם עקב השימוש בטופס המתוקן אינה נחזית כמשמעותית, שכן הגורמים העסקיים המתעניינים בעבודת הצלם הינם בעלי כוח רב במשא ומתן עם הצלם הבודד. ברצונם, יעבדו עימו, וברצונם - יעבדו עם אחר.

2. הטופס מהווה סיכום בכתב בין מזמין העבודה - הלקוח - לבין המבצע - הצלם, טרם תחילת העבודה. זאת להבדיל מהנעשה כיום - לאחר סיום העבודה באמצעות חשבונית התשלום. בטופס מתוארת הזמנת העבודה, יעוד הצילום והזכויות הנמכרות ללקוחות הצלם. מכאן, שהטופס הינו מעין אמצעי הגנה לצלמים מפני שימוש לא הוגן ביצירתם.

3. בעקבות הטכנולוגיה הקיימת כיום, אין צורך בתשליל לשם העתקת תמונה. ניתן לעבד תמונה באופן ממוחשב (על ידי סריקתה במחשב), להעבירה על גבי תקליטורים ולהפיצה ברשתות התקשורת. טכנולוגיות עכשוויות אלו מעלות חשש לשימוש משני בעבודת הצלם, תוך כדי פגיעה בזכויותיו. לטענת ההתאחדות, להבדיל מהנהוג בעולם הרחב, שם רוכש הלקוח זכות שימוש בצילום, אין הלקוחות בישראל מתייחסים לזכות השימוש בתבנית הצילום. לדבריה, קיימות תביעות רבות כנגד גורמים שנטלו שימוש משני בעבודת הצלם, ללא היתר ואף לעיתים ללא ידיעתו. שימוש כזה אינו מוסיף שלמונים לצלם, אך מאידך, מעשיר את כיסו של הלקוח. השימוש בטופס המבוקש יכול להפחית חשש זה.

4. התחרות בין הצלמים המקצועיים נחזית להיות רבה. צלמים אלו נמצאים במאבק מתמיד שמטרתו רכישת לב הלקוח וקבלת עבודת הצילום. מטרה זו מושגת על ידי מונויטין הצלם, ידע ומומחיות בתפעול הצילוד או אף על ידי קשירת קשר אישי בין צלם ולקוחו, המבוסס על אמינות ומהימנות. לדעתי, השימוש בטופס המתוקן לא יפגע בתחרות זו.

5. השימוש בטופס המתוקן אינו מונע או מפחית את שיקול הדעת העצמאי של הצלם. לכל צלם יהיה שיקול דעת בלעדי בקביעת המחיר הבסיסי לצילום ועלויות ההפקה. קביעת מחיר זו מתבצעת תוך כדי משא ומתן בין הצלם לבין הלקוח. הפרמטרים הנוספים שהינם שעורי התוספות בגין שימושים נוספים שיעשו בצילום ותנאי התשלום נתונים גם הם למשא ומתן בין הצלם ללקוחו.

V. סוף דבר

נוכח כל האמור לעיל, הגעתי לכלל החלטה ליתן פטור לשימוש בטופס הנדון מאישור הסדר כובל על ידי בית הדין להגבלים עסקיים, כפוף לשלושה תנאים:

1. בטופס לא יופיעו אחוזים, מחירים או תנאי תשלום כלשהם.
 2. כל גורם, לרבות אדם או גוף שאינם חברים בהתאחדות, יוכל להשתמש בטופס הנדון.
 3. לא תנקט - במישרין או בעקיפין - שום סנקציה נגד חבר ההתאחדות הבוחר לא להשתמש בטופס הנדון.
- הפטור יעמוד בתוקפו לתקופה של שנתיים, במהלכה ניתן יהיה לאמוד את השפעת השימוש בטופס הנדון על המתרחש בענף הצילום.
- החלטתי זו נתונה לערר בפני אב בית הדין להגבלים עסקיים על ידי ארגון צרכנים, איגוד עסקי או כל הרואה עצמו נפגע מההסדר הכובל עליו ניתן הפטור.
- כמו כן, תבחן החלטה זו על ידי במקרה של שינוי נסיבות מהותי, או במידה ויוצג לפני מידע שלא הובא לידיעתי ואשר יש בו כדי להקרין על הבקשה המאושרת בזאת.

ניתן היום 27 בפברואר 1996, בירושלים.

ד"ר יורם טורבוביץ

הממונה על ההגבלים העסקיים